

תפילה

א. האם נשים חייבות בתפילה? המשנה בברכות עונה (ג, ג):
נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפלה ובמזוזה ובברכת המזון.
הגמ' מנמקת את דין המשנה (ברכות כ):
וחייבין בתפלה דרחמי ניהו. - מהו דתימא: הואיל וכתבי בה ערב ובקר וצהרים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי - קמשמע לן.

מהי הסברה לפטור נשים מתפילה? מדוע הן חייבות בכל זאת?

הסברה לפטור נשים מתפילה היא היותה מ"ע שהז"ג, מצוה שתלויה בזמן, שחרית בבוקר, ערבית בערב. חכמים חייבו נשים בכל זאת משום ש'רחמי ניהו', בקשת רחמים.
רש"י כותב שהגרסה שלמדנו לעיל אינה נכונה (שם):
הכי גרסינן: תפלה דרחמי ניהו - ולא גרס פשיטא, דהא לאו דאורייתא היא.

מהם המילים שרש"י אינו גורס? מהו נימוקו לכך?

לדבריו, אין לגרוס את המשפט 'מהו דתימא: הואיל וכתבי בה ערב ובקר וצהרים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי', משום שהתפילה אינה מצוה מהתורה. עולה מדבריו שפטור נשים ממ"ע שהז"ג נאמר רק במצוות דאורייתא, ולכן דין זה לא יכול להיות סיבה אפשרית לפטור נשים מתפילה, מצוות דרבנן.
התוספות חולקים על דבריו (שם):
ורש"י לא גריס ליה שהרי תפלה דרבנן היא ומאי מ"ע שייכי ביה. ומ"מ יש ליישב דהא הלל דרבנן ונשים פטורות מהאי טעמא דמצות עשה שהזמן גרמא הוא.

מדוע הגרסה נכונה? מהי אפוא המחלוקת בין רש"י לתוספות?

לדבריהם, גרסתנו נכונה: פטור נשים ממצוות עשה שהזמן גרמן נאמר גם במצוות דרבנן, כפי שמוכח מפטורם של נשים מהלל, ולכן הוא יכול להיות סיבה אפשרית לפטור.

ב. עולה אפוא מדברי הגמ' שלמרות שתפילה היא אכן מ"ע שהז"ג, בכל זאת נשים חייבות בה, 'דרחמי ניהו'. מפתיעים אפוא דברי **הרי"ף** הכותב (רי"ף ברכות יא):
תפלה ומזוזה וברכת המזון דהוה ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

מדוע נשים חייבות בתפילה לפי הרי"ף? חזור לדברי הגמ' שלמדנו לעיל והקשה על דבריו!

דברי הרי"ף קשים לכאורה: ראשית, מדוע תפילה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא, הלא הזמן ודאי משפיע על גדריה? שנית, הגמ' תלתה את חיוב הנשים בכך שתפילה היא 'רחמי', 'קמ"ל דרחמי נינהו'. טעם זה יכול להסביר רק מדוע חכמים חייבו נשים למרות שתפילה היא מ"ע שהז"ג! אם החיוב נובע מכך שתפילה היא מ"ע שלא הזמן גרמא, כיצד הדבר קשור לאופי של 'רחמי' ומדוע יש בו צורך? **רבנו יונה** התמודד עם השאלות (ברכות יא: בדפי הרי"ף):

גמ' תפלה ומזוזה וברכת המזון דקי"ל מצות עשה שאין הזמן גרמא וכו' ואע"פ שהתפלה יש לה זמן קבוע אפילו הכי כיון שאמרו הלואי שיתפלל אדם כל היום כולו כמצוה שאין הזמן גרמא דיינינן לה ולפיכך נשים חייבות אי נמי מפני שהיא רחמים.

מדוע תפילה היא מ"ע שלא הזמן גרמא לפי נימוקיו? הדברים מובנים לך?

אנסה להציע הסבר אחר לדברי הרי"ף: תפילה היא מ"ע שלא הזמן גרמא משום שאדם חייב בה בכל היום. אין להסתכל על כל תפילה כמצוה עצמאית ולומר שאדם חייב בה רק בחלק מהיום, שחרית רק בבוקר וכדומה. התפילה היא מכלול אחד שמקיף את היום כולו. נכון שהזמן משפיע על גדרי המצוה, אך מצוות מוגדרות כמ"ע שהז"ג רק כאשר יש זמן שבו אדם פטור מהמצוה. עדיין קצת קשה להסביר את נימוק הגמ', 'רחמי נינהו', אם תפילה היא אכן מ"ע שלא הזמן גרמא, לשם מה זקוקה הגמ' להסביר זה? ואולי הרי"ף לא גרס אותו? וכך עולה מדברי המאירי בפירושו לגמ', שלרי"ף היתה גרסה אחרת שבה לא הופיע הנימוק של 'רחמי נינהו'.

ג. הרמב"ם צועד בדרכו העקרונית של הרי"ף (תפילה א, א-ב):

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה. ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו.

ובפרק ו' פוסק הרמב"ם (ו, י):

נשים ועבדים וקטנים חייבים בתפלה. וכל איש שפטור מקריאת שמע פטור מן התפלה.

מדוע נשים חייבות בתפילה לפי הרמב"ם?

הרמב"ם סבור ש'מצות עשה להתפלל בכל יום'. אמנם החיוב להתפלל שלוש פעמים ביום, בזמן ובנוסח מסוים, הוא מדרבנן, 'ואין מנין התפלות מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה', אך יסודה של מצוות התפילה במצוה דאורייתא 'להתפלל בכל יום'. חיובם של נשים בתפילה נובע לפי הרמב"ם מכך שמהתורה אין למצוות התפילה זמן מסוים, 'ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום'.

דברי הרמב"ם קשים לכאורה: מובן כיצד נימוק זה יכול לחייב את הנשים במצוות העשה מהתורה, מצוות עשה שאינה מושפעת מהזמן ואין לה נוסח מסוים, אך חכמים הרי חייבו

להתפלל בזמנים מוגדרים והמשנה חייבה את הנשים גם בכך, 'נשים חייבות בתפילה!' כיצד אפוא יכול נימוקו של הרמב"ם להסביר את דין המשנה?

נסה להתמודד עם השאלה.

ד. נסטה לרגע משאלת חיובם של נשים בתפילה, ונתבונן בדברי הרמב"ם ש'מצות עשה להתפלל בכל יום'. **הרמב"ן** חלק על דברי הרמב"ם והקשה עליו קושיות רבות, נלמד חלקן (השגות הרמב"ן לספר המצוות מצוה ה):

כל אלה דברי הרב. ואין הסכמה בזה. שכבר בארו החכמים בגמרא תפלה דרבנן כמו שאמרו בשלישי שלברכות (כא א) לעניין בעל קרי שקורא קרית שמע ומברך על המזון לאחריו (חכמים חייבו אותו להרהר את ק"ש וברכת המזון למרות שאסור לו לברך בפיו) ואינו מתפלל (הוא אינו חייב להרהר) והעלו הטעם בזה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן. ואמרו עוד (שם) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא ק"ש חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל דק"ש דאורייתא תפלה דרבנן... וכבר ראינו בהלכות תפלה (רפ"א) שאמר שחייב אדם מן התורה בתפלה בכל יום אלא שאין מנין התפלות ולא משנה התפלה מן התורה וכך כתב בזה המאמר במצו' עשירית שזמני התפלה אינם מן התורה אבל חובת התפלה עצמה היא מן התורה. וגם זה אינו נכון בעיני. שבעל קרי מברך על המזון לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מתפלל עד שיטבול אפילו עמד כמה ימים בקריו. ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק בעצמו ספק התפלל ספק לא התפלל אם כן לפי דבריו שלהרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן...

אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת... ומה שדרשו בספרי (עקב) ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעיני עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (בהעלותך י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני י"י אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה.

מהן קושיותיו של הרמב"ן על הרמב"ם? מהי משמעות הפסוק 'ולעבדו בכל לבבכם' לפי הבנתו?

הרמב"ן מקשה על הרמב"ם מספר קושיות. נתבונן באחת מהן: הגמ' עוסקת באדם שמסופק האם קרא ק"ש והתפלל, ופוסקת שהוא חייב לקרוא ק"ש אך לא להתפלל מפני ש'ק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן'. והנה, הגמ' עוסקת גם באדם שיתכן שלא התפלל כל אותו היום, כגון אדם שלא היה יכול להתפלל שחרית ומסופק האם התפלל מנחה. בכל זאת אומרת הגמ' שהוא אינו חייב להתפלל מפני שתפילה מדרבנן.

הכסף משנה התמודד עם שאלותיו של הרמב"ן (תפילה א, א):

ודעת רבינו שמצות עשה מן התורה להתפלל בכל יום ממ"ש ועבדתם את ה' ועבודה זו צריכה שתהיה בכל יום, שאם אינה בכל יום אולי נבא לומר שהיא פעם אחת בכל ימיו וזה ממה שלא יסבלו הדעת, וא"כ על כרחך החיוב הוא להתפלל בכל יום אבל אין מנין התפלות מן התורה אלא בפעם אחת ביום סגי. ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. כלומר מטבע התפלה הזאת והוא מלשון ושנתם אלא באי זה נוסח שיזדמן לאדם בו. ומעתה מה שאמרו בבעל קרי שאינו מתפלל היינו שאינו מתפלל תפלה זו בנוסח זה שלש פעמים ביום אבל אומר הוא לעצמו תפלה קצרה פעם אחת ביום... ומה שכתב ועוד שמי שנאנס וכו' אפשר לומר דלא אמרו ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל היינו דוקא כשלא נסתפק לו בכל תפלות היום ההוא אבל אם נסתפק לו כן חוזר ומתפלל ואפילו אם נאמר דבנסתפק בכל תפלות היום נמי פטור י"ל דמתפלל תפלה קצרה... ולא הוצרכו להזכיר תפלה קצרה זו בגמרא להיות הדבר פשוט שלא תיעקר מצוה דאורייתא ממקומה. כנ"ל ליישב דעת רבינו.

מהו תירוצו של הכסף משנה לקושיית הרמב"ן? מהי ההלכה שעולה מתירוצו?

לדבריו, מהתורה אדם יוצא ידי חובה בתפילה אחת קצרה ביום, והגמ' עסקה בכל אותם מקומות בתפילה שתקנו חז"ל ולא בחובת התפילה מדאורייתא. ובאמת, במקרה שבו מסופק האם התפלל היום, אינו חייב אמנם להתפלל את התפילה שקבעו חז"ל, אך עליו להתפלל תפילה קצרה, לבקש מהקב"ה למשל שיתן לו לב טוב וישר, אחרת לא יצא ידי חובת המצוה מהתורה.

מה הקושי מפשטות המקורות על דברי הכסף משנה?

אם אכן תמיד חייב להתפלל תפילה קצרה, גם בעל קרי וגם אדם שמסופק האם התפלל, מדוע חיוב זה אינו מוזכר בסוגיות?

ה. נשוב לסוגיית חיוב נשים בתפילה ואל דברי הרמב"ם, 'מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם... ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא'. שאלנו לעיל על דברי הרמב"ם: נימוקך יפה כדי לבסס את חיוב הנשים במצוות התפילה מהתורה, לבקש בקשה אחת ביום, אך כיצד הוא יכול להסביר את חיוב הנשים בתפילת שחרית ומנחה? נלמד את המסקנה המחודשת שהסיק המג"א מהשאלה. הוא דן בדברי השו"ע הכותב (אור"ח קו, ב):

נשים ועבדים, שאע"פ שפטורים מק"ש חייבים בתפלה, מפני שהיא מ"ע שלא הזמן גרמא.

כותב על כך המג"א (שם ס"ק ב):

מצות עשה – כך כתב הרמב"ם דסבירא ליה דתפלה מצות עשה דאורייתא היא דכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכו' אך מדאורייתא די בפעם אחד ביום ובכל נוסח שירצה, ולכן נהגו רוב נשים שאין מתפללות בתמידות משום דאומרי' מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה, ומדאורייתא די בזה ואפשר שגם חכמים לא חייבו יותר.

כיצד המג"א מסביר את המנהג שלא להתפלל?

לדעתו, יתכן שכאשר חכמים אמרו שנשים חייבות בתפילה הם התכוונו רק למצוות התפילה מהתורה, 'פעם אחד ביום ובכל נוסח שירצה'. לכך התכוון הרמב"ם שנימק את חיובן בתפילה בכך שמהתורה אין לתפילה זמנים מוגדרים: הן אכן חייבות רק במצוה מדאורייתא, להתפלל פעם אחת ביום בכל נוסח שהוא, מצוות עשה שלא הזמן גרמא, ולא בתפילת שחרית ומנחה, מצוות שמושפעות מהזמן.

חזור אל המשנה שמובאת בתחילת הדף, למד אותה והאזן לה היטב לאור דברי המג"א. מה אתה חושב על פרשנותו? נראה לך שלכך התכוונה המשנה באמרה 'וחייבין בתפילה'?

נחזור לדברי המשנה ונלמד אותה שוב, 'נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין וחייבין בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון'. כל הדינים שמזכרים במשנה הם דינים מוגדרים היטב, מוכרים, מזוזה, ברכת המזון, קריאת שמע, תפילין. קשה מאוד לומר שהמשנה מזכירה ביחד אתם את התפילה, מושג שבכלל מרחבי המשנה ועוד משמעותו ברורה, ומתכוונת לחובה לומר בקשה אחת ביום, חובה שאינה מוזכרת במשנה כלל! זאת ועוד, הרמב"ם כותב פעם נוספת שנשים חייבות בתפילה, בפרק ו', וקשה לומר שהוא מתכוון שם לחיוב לא מוגדר של בקשה לא מוגדרת – הרי בכל מקום שבו הרמב"ם כותב בהלכותיו 'תפילה' הוא מתכוון לתפילת שמונה עשרה ולא לבקשה אישית לא מוגדרת.

איך נסביר את הרמב"ם שמנמק את החיוב בכך שמהתורה אין למצוות התפילה זמן מוגדר? אנסה להציע: כאשר הרמב"ם אומר שמהתורה על האדם להתפלל פעם אחת ביום, וחכמים קבעו נוסח זמנים מוגדרים, הוא אינו מתכוון לומר שהתורה חפצה רק בתפילה אחת ביום וחכמים חייבו להתפלל שלוש פעמים, כתקנה נוספת עצמאית ומנותקת ממצוות התורה. התורה חפצה בתפילה, 'ולעבדו בכל לבבכם', והיא אינה קובעת לכך זמן מוגדר. במצב זה שבו התורה אינה קובעת זמן מוגדר יש להתפלל לכל הפחות פעם אחת ביום, אך משמעותה העקרונית של המצוה אינה מתמצה בכך. חכמים עיצבו את רצונה העקרוני והלא מוגדר של התורה בתפילה לחיובים ברורים ומוצקים, שחרית, מנחה וערבית. לחיובים אלו תוקף של מצוה דרבנן, שכן חכמים הם שייסדו אותם, אך במהותם הם הגשמה ועיצוב של מצוות התורה. ומאחר שתקנת חכמים אינה תקנה עצמאית שעומדת בחלל ריק, אלא עיצוב של מצוה שבה נשים חייבות, נשים חייבות בתפילה. זוהי כוונת הרמב"ם שמנמק את חיוב הנשים בתפילה בכך שמהתורה אין לתפילה זמן: המצוה מהתורה היא המודל שלאורו חכמים עיצבו את המצוה, והואיל והן חייבות במצוה מהתורה הן חייבות גם בחיוב מדרבנן.

אולם, עדיין יש קושי בדברים ונראה שזה לא פשט דברי הרמב"ם. אנסה אפוא להציע תשובה נוספת: הרמב"ם אכן עסק בפיחת ההלכות רק במצוה מהתורה וגדריה, ולא התכוון להסביר את המשנה בברכות העוסקת בחיוב מדרבנן שבו הוא עצמו עוסק בפרק ו'. יתכן שחיוב זה נובע מהסברה שהצענו, שהחיוב מדרבנן מעצב חיוב תורה, ויתכן שהוא קשור לסברת 'רחמי', והרמב"ם בהלכה א' לא התכוון להסבירו, וצריך עיון והמשך התבוננות.

1. נלמד לסיום את פסיקת המשנ"ב (קו, ס"ק ד):

1. היתרונות שבהצעה זו שהיא לא מחייבת אותנו לפרש שהמשנה בברכות התכוונה לחיוב לומר בקשה אחת ביום, כל בקשה, חיוב שאינו מוזכר במשנה כ'תפילה'. וכן שהיא לא מחייבת אותנו לפרש שהרמב"ם בפרק ו' הכותב שנשים חייבות בתפילה מתכוון לבקשה אישית אחת ביום. ומצד שני, היא לא מחייבת 'להעמיס' על דברי הרמב"ם בפרק א' הסבר כולל לחיוב הנשים בתפילות שיש להם זמן.

שהיא מ"ע וכו' – כל זה לדעת הרמב"ם שרק זמני התפלה הם מדברי סופרים אבל עיקר מצות תפלה היא מן התורה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם איזו עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה אלא שאין לה נוסח ידוע מן התורה ויכול להתפלל בכל נוסח שירצה ובכל עת שירצה ומשהתפלל פעם אחת ביום או בלילה יצא ידי חובה מן התורה. וכתב המ"א שעל פי סברא זו נהגו רוב הנשים שאין מתפללין י"ח בתמידות שחר וערב לפי שאומרות מיד בבוקר סמוך לנטילה איזה בקשה ומן התורה יוצאות בזה ואפשר שאף חכמים לא חייבו יותר. אבל דעת הרמב"ן שעיקר מצות תפלה היא מדברי סופרים שהם אנשי כנסת הגדולה שתיקנו י"ח ברכות על הסדר להתפלל אותן שחרית ומנחה חובה וערבית רשות ואע"פ שהוא מ"ע מד"ס שהזמן גרמא והנשים פטורות מכל מ"ע שהזמן גרמא אפילו מד"ס כגון קידוש הלבנה אעפ"כ חייבו אותן בתפילת שחרית ומנחה כמו אנשים הואיל ותפלה היא בקשת רחמים. וכן עיקר כי כן דעת רוב הפוסקים וכן הכריע בספר שאגת ארי' על כן יש להזהיר לנשים שיתפללו י"ח ונכון גם כן שיקבלו עליהן עול מלכות שמים דהיינו שיאמרו על כל פנים שמע ישראל כדאיתא בסימן ע' ויאמרו גם כן ברכת אמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפלה כמו שכתב המ"א בסימן ע'. וכל זה לענין שחרית ומנחה אבל תפלת ערבית שהוא רשות אף על פי שעכשיו כבר קבלוהו עליהם כל ישראל לחובה מכל מקום הנשים לא קבלו עליהם ורובן אין מתפללין ערבית.

מהי הכרעת המשנ"ב? מה נימוקו? מדוע העמדה שסבורה שתפילה היא רק מצוות דרבנן, עמדת הרמב"ן ורוב הראשונים, חייבת לפרש שהמשנה עוסקת בתפילת שמונה עשרה של שחרית ומנחה?

לדבריו, גם אם אכן ניתן להסיק מהרמב"ם שנשים חייבות רק באמירת בקשה אחת ביום, אותו רובד דאורייתאי של המצוה, עדיין לפי הרמב"ן ורוב הראשונים שאינם מקבלים שיש רובד כזה, נשים ודאי חייבות בתפילת שחרית ומנחה – לדעתם הרי אין רובד נוסף של חיוב דאורייתאי לבקש בקשה אחת ביום, וא"כ ודאי שהמשנה התכוונה לתפילת שמונה עשרה. לכן יש להזהיר לנשים שיתפללו י"ח. אוסיף ואחזק את המסקנה, שקשה מאוד לומר שלפי הרמב"ם המשנה שאמרה שנשים חייבות בתפילה ובמזוזה ובברכת המזון התכוונה לחיוב לבקש בקשה כל שהיא פעם אחת ביום. וכן קשה לומר שלכך התכוון הרמב"ם עצמו בכתבו בפרק ו' שנשים חייבות בתפילה. ולכן, ודאי שקשה מאוד לסמוך על עמדת הרמב"ם כנגד עמדת רוב הראשונים, כאשר בכלל בכלל לא פשוט שהרמב"ם אכן סובר כך.

שאלות להתבוננות וסיכום:

- המשנה חייבה נשים בתפילה, 'נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע... וחייבין בתפלה'. הגמ' לפי גרסתנו נימקה את החיוב: וחייבין בתפלה דרחמי נינהו. – מהו דתימא: הואיל וכתוב בה ערב ובקר וצהרים, כמצות עשה שהזמן גרמא דמי – קמשמע לן. מדוע התנגד רש"י לגרסה זו? מה ניתן להסיק מדבריו? מה הקשו עליו התוספות? מדוע נשים חייבות בתפילה לפי הסברם?
- הרי"ף כתב:

תפלה ומזוזה וברכת המזון דהוה ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא וכל מצות עשה שלא הזמן גרמא נשים חייבות.

מדוע נשים חייבות בתפילה לפי הסברו? מדוע תפילה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא?

3. הרמב"ם כתב:

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה. ולפיכך נשים ועבדים חייבין בתפלה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא אלא חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום.

הקשה על הסברו לחיוב נשים בתפילה. מה השיב המג"א? במה חייבות הנשים לדעתו? הקשה על הסברו מפשטות דברי המשנה! נסה להציע הסבר אחר לדברי הרמב"ם.

4. מהי מסקנת המשנ"ב? מהם נימוקיו?